

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

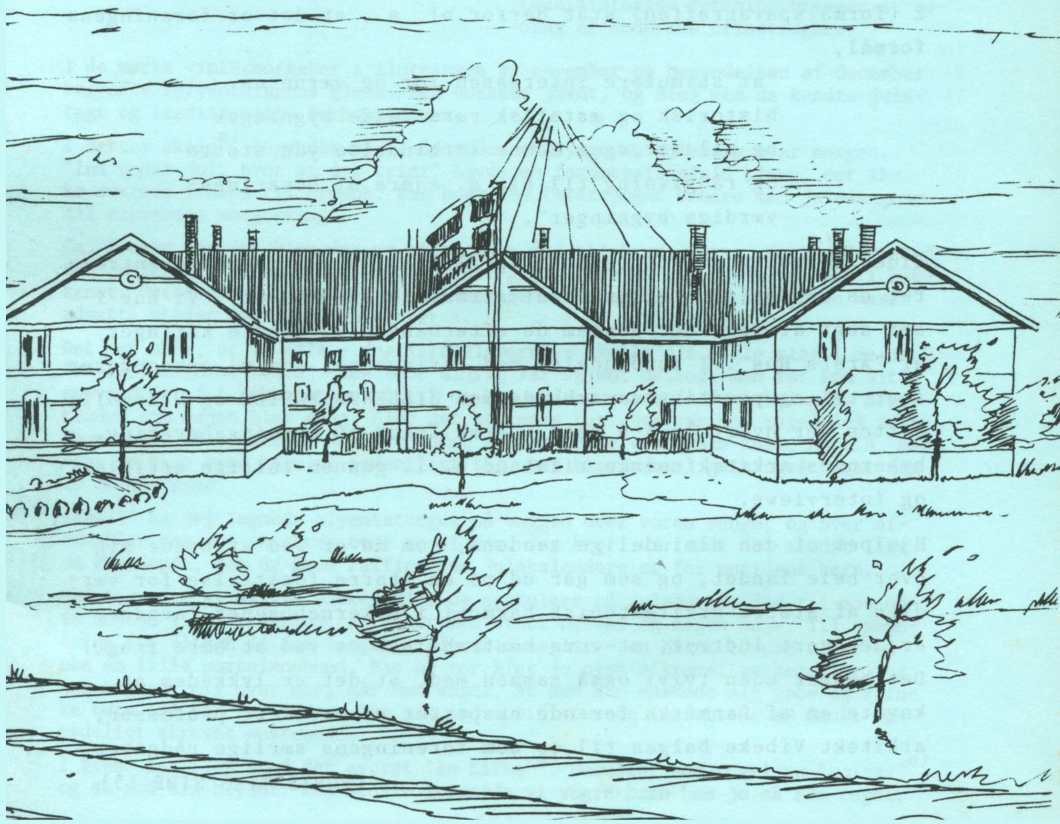
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Lokalhistorisk Forening i HILLERØD KOMMUNE

MEMLEMSBLAD

1990-4

FORSIDETEGNINGEN: Frederiksborg Højskole, efter udvidelsen i 1896. Tegnet af Helge Parding, 1990, efter et fotografi fra 1897. Der henvises til artiklen på næste side.

FACADERNE I SLOTSGADE

En bykerne er på godt og ondt en del af et bysamfunds historiske arvegods. Derfor er det enhver lokalhistorisk forenings opgave også at bidrage til, at de værdifulde dele af denne historiske arv bevares bedst muligt.

Det gælder også for vor forening, og i vore vedtægters paragraf 2 (formålsparagraffen) står derfor bl. a., at det er foreningens formål,

"at stimulere interessen for og værne om historisk og æstetisk værdifulde bygninger og miljøer, og i denne forbindelse yde støtte og rådgivning til bl. a. ejere af bevaringsværdige bygninger".

Siden foreningens stiftelse i april 1986 har vi især koncentreret os om det første punkt (at stimulere interessen). Vi har især søgt at gøre det gennem de efterhånden velkendte kåringer af "Årets Hus". I forbindelse med kåringerne, som vi gennemfører i et tæt og positivt samarbejde med HILLERØD POSTEN og NYKREDIT, sættes der hvert år 5-6 uger i træk fokus på bygningsbevaring, bykernens arkitektoniske tilstand o. l. gennem talrige artikler og interviews.

Hjulpet af den almindelige tendens, som nu er ved at brede sig over hele landet, og som går ud på en større forståelse for værdien af større arkitektonisk harmoni i bykernehusenes facader, er det vort indtryk, at vore bestræbelser er ved at bære frugt. Det hænger uden tvivl også sammen med, at det er lykkedes at knytte en af Danmarks førende eksperter på området, professor, arkitekt Vibeke Dalgas til os som foreningens særlige rådgiver

JUL PÅ FREDERIKSBORG HØJSKOLE OMKRING 1910

Eva Kemp (1902-69) har i 1955 skrevet nogle erindringer om juletraditionerne i hendes barndomshjem på højskolen. Hun var yngste datter af forstander Holger Begtrup, og hun blev senere gift med arvelighedsforskeren Tage Kemp. Deres søn, civilingeniør Holger Kemp, har givet tilladelse til, at Lokalhistorisk Forening bringer et uddrag af moderens erindringer.

I de mørke vintermorgener i slutningen af november og begyndelsen af december begyndte forventningens glæde. Den voksede jævnt, og steg med de kendte juletegn og traditionelle forberedelser.

I Bettens skole^{a)} begyndte vi 1. december at synge en julesang hver morgen. "Ind under jul, hvor er det trist" havde en forjættelsesfuld klang, der ikke svarede videre til ordene. Far begyndte først noget senere med julesangene til elevernes morgensang.

Ca. 3 uger før jul blev der en aften lagt dej til brune kager. Kath^{b)} forestod den indledende behandling, og den store gryde blev så sat på en taburet i køkkenet. Dette havde dengang sit oprindelige murstensgulv, som der på de mest udsatte steder var slidt hulninger i.

Det var skik, at vi alle - dog ikke eleverne - skulle slå nogle slag i dejen, "så blev kagerne bedre". Jeg tror aldrig far og mor deltog, men far kom altid en vending ud i køkkenet og så til og kom med opmuntrende bemærkninger. Efterhånden som dejen blev sejg, blev det karlenes tur. Der var som regel 2-3 faste "huskarle" om vinteren. Jeg kan endnu se den brave vestjyske kusk, Martin, med sine vældige arme tage et ordentligt tag. Der blev naturligvis også taget nogle smagsprøver.

Aksel^{c)} og jeg tegnede blyantstreger på væggen over vores senge, og hver aften blev der sat en streg over en af dem. Jeg tror, vi fandt det mindst lige så spændende, som de mere raffinerede julekalendere er for nutidens børn.

Man begyndte at skrive ønskesedler og spekulere på julegaver, der til mor ofte bestod i en støveklud, strikket med stort besvær og megen møje. Til opmuntning for fliden lå der "noget" inderst i nøglet - en blank 10-øre eller måske en lille porcelænshund. Far og mor blev jo også afkrævet ønskesedler, og jeg ærgrede mig over mor, når hun sagde, at hun kun ønskede sig gode og flinke børn. Så var far bedre. Han gik ind i sin stue og forfattede en smukt og tydeligt skrevet ønskeseddel.

I årene før 1909 stod der øverst "en Kirke"^{d)}. Derefter som regel en "kni-øv"^{e)} og en rød-blå blyant. Den sidste forærede vi yngre børn ham jo så som regel,

hvorfor han altid havde et stort lager af røde-og-blå blyanter. I de år, hvor drengene ønskede soldater, figurerede der på fars ønskeseddel også: Kanoner fra Krupp.

*

I de tidligt mørke vinteraftener gik man på gaveindkøb med Bette i Hillerød. I Knud Poulsens julepyntede boghandel kunne man for 1 á 2 kr. forsyne sig med gaver til hele familien. Små celloid-tumlinger med blyklump kostede 10 øre stykket. En flot krokodille havde et negerhoved i gabet. Trak man hovedet ud, viste det sig, at der i stedet for krop var en lille brun blyant.

Mor rejste til København og købte gaver. Hun tog af sted fra formiddagen og vendte først hjem efter aftensmaden. Ponyvognen, der havde hentet hende på stationen, var fuld af pakker, som far og de store hjalp med at bære ind. De blev hurtigt gemt i linnedskabet eller gæsteværelset ovenpå. Men det kunne ske, at der var en fin honningkage med chokoladeovertræk og mandler i en aflang papæske, og den blev der så delt ud af i dagligstuen. Mor vendte altid oplivet og glad hjem fra disse besøg i sin kære barndomsby. Hun havde nok og så en hyggelig stund derinde med den kloge og gode møster Anna, for hvem mor altid blev ved at være den "lille søster".

Fars juleindkøb blev også gjort i København men først lillejuleaftensdag, når eleverne var rejst hjem. Han fik sig gerne et hyggeligt måltid i "Himmerige" f). Da drengene var begyndt at blive voksne og soldater ikke mere var aktuelle, købte han i mange år en shagpipe og et slips til dem hver. Mange jule gav han mor silketøj til en kjole. Det var altid af bedste kvalitet og vist altid blåt.

Den sidste jul, far levede, var jeg kort før jul på besøg på "Æbelholt" g). Far lå i sengen, og da jeg kom op til ham, bad han mig købe en julegave til mor. Jeg foreslog strømper, da jeg havde set, at dem, hun havde, var meget stoppede. Han syntes vist, at det var lidt kedeligt og tøvede lidt, før han sagde: Ja, ja da, men så må du købe 6 par af de fineste, for jeg plejer at give hende en anseelig gave.

Julebagningen foregik en uges tid før jul i bagekælderen med de hvidskurede borde og den store murede, hvidkalkede ovn. Vi børn var som regel ikke med til at bage brune kager, men når turen kom til de hvide, jødekager, vaniljekranse, S'er og pebernødder, var vi altid med et par eftermiddage. Der blev bagt u-sandsynlige mængder. Gloende varme og liflig duft fyldte det lave kælderrum.

Mor, Bette og 3-4 flittige piger var i fuld aktivitet. Også Kristine h) tog ivrig del, mens hun endnu var hjemme, husker jeg. Ovnens blev passet af "Gamle" i) og siden Kath. De fik glødende kinder af den stærke hede, der slog ud fra ovnen, når de store plader skulle skubbes ind eller tages ud.

Gunner j) havde imens oppe i spisestuen fundet "Peters Jul" frem og læste højt, når vi havde fået nok af bagningen: "Jeg glæder mig i denne tid" Jeg tror, at vi altid måtte spise alle de kager, vi ville. De var ret store og gedigne, og smagte naturligvis som julekager skulle.

*

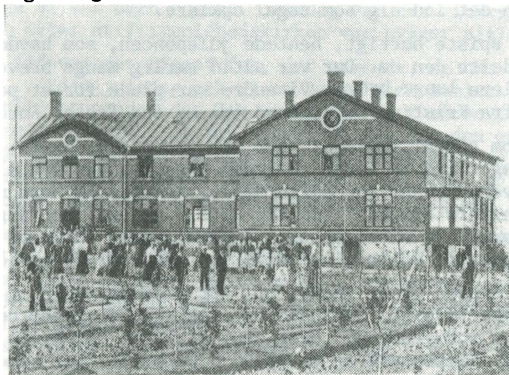
Den 22. december blev juletræet udset og fældet. Vi fik det vist som regel fra Sophienborgs skov - et enkelt år fra haven. Det var altid stort og bredt. Så snart eleverne var rejst hjem på juleferie, blev den store spisestue gjort ryddelig, og her stod det friske og duftende træ midt på gulvet.

Der var blevet begyndt på julestuden nogle dage før. Mor havde med øvet hånd lavet silkepapirsroser, røde, lyserøde og hvide. De blev i store buketter sat op i messinglampen over dagligstuebordet til de skulle bruges. Lillejuleaften sad de elever, der skulle blive hos os i julen, omkring bordet i den lille spisestue og hjalp med til at lave hjerter, liljer med rasleguld, kræmmerhuse, engle (efter Konstantin Hansens tegning), svaner med brusende vinger og andet.

Ofte var en del af de elever, der blev, færing, men der var dog også et par vestjyder og andre. Jeg tror, der som regel var 8-10 i alt. Der var altid et par af dem, der viste sig at være særlig fingernemme. Bette fordelte papir og klippede hjerter til, så vi kunne flette dem.

Ved det lille runde bord i dagligstuen sad Gunner og klippede flag. Det var hans speciale. Far så til, men forsvandt dog det meste af tiden ind i sin stue. Som afslutning hentede mor for første gang lidt julegodter frem: Nødder, figner, valnødder, krakmandler, trekantede nødder, dadler, kvædebrød og konfekt. Far fik altid nogle konfektrosiner, som han til vores forbavsel særlig yndede.

Alle disse herligheder opbevaredes efter 1912^{k)}, da der var bygget 2. sal på skolen, oppe i det forhenværende klosetrum under trappen til 2. sal. Der var rødt tapetpapir med franske guldliljer og en ganske bestemt lugt, der dog ikke havde noget særligt at gøre med rummets tidligere formål.

Frederiksborg Højskole 1895

Juleaftensdag oprandt med travlhed om formiddagen. Kath huserede med sine piger i køkkenet. Bette forestod pyntning af træet, mens mor gik til og fra. En færing sad i den lille spisestue og satte glødende knappenåle i julelysene. Senere gik vi over til at bruge almindelige lysehøldere.

Der var altid meget julepynt. Jeg husker, at Stina¹⁾ en jul under pyntningen sagde: Jah, en julegran ska inte vara stilig, men överdådig. Som en mindelse om sin egen barndom havde mor i København købt nogle såkaldte opløb^{m)}. De blev også hængt på træet og ret hurtigt spist. Der var også blankt pudsede ildrøde pigeoner og forgyldte grankogler. I krømmerhusene og hjerterne var der i bunden pebernødder, øverst lidt konfekt.

Kl. 12 kom så julefrokosten, der var selve julens egentlige indledning. Til den var kun familien. En mægtig kogt, røget skinke stod foran mor, som skar den ud i pæne skiver. Desuden var der sylte, leverpostej, rødkål, rullepølse osv. - god traditionel julemad. Det festligste var mors hjemmelavede solbærrøm, som vi mindst altid fik et glas med af. Efter måltidet fik far og mor deres sædvanlige middagshvil, dog noget afkortet.

Så kom juleturen med far og os børn. Mor blev vist som regel hjemme eller gik på kirkegården med blomster, hvis hun ikke havde nået det dagen før. Vores tur gik til Tyvekrogen, Freerslev Hegn, Selskov eller Indelukket, men var aldrig overvældende lang. Når man kom hjem, var hverdagstravlheden vejet for en begyndende højtidsstemning i stuerne.

Der var kommet kristtjorngrene i hængelamperne og i de fem ledninger, der hang ned med små hvide kupler over spisebordet. De uldne broderede hynder var lagt på slagbænken, og det fine bordtæppe var kommet frem på dagligstuebordet. Vi fik en kop the ind i dagligstuen med et stykke af Buddes store, varme julekage til. Den var bagerens julegave til mor. Af Villy Larsen fik hun en stor æske konfekt. Så fulgte omklædning, eller vi trak os tilbage til vore egne stuer ovenpå.

Når man kom ned, sad mor i sin lille stue og var altid lidt vemodig, og talte om, at kredsen jo var blevet brudt, da Asta døde. Så følte man sig lidt tynget med hende, men snart sejrede julens feststemning. I den lille spise-stue var der dækket ved begge de lange borde. Ved vinduesbordet sad karle og piger med Kath for bordenden. Christen Peder var hentet ind fra sit værelse for enden af rejsestalden. Vi andre samledes om det andet bord.

Når alle var bænket, følte man julefreden sænke sig over huset, der lå mørkt hen udenom det oplyste samlingssted. Man skelede til fløjddørene: Der inde stod juletræet og ventede. Karlene og pigerne var renavskede og højtidsstemte. Risengrøden brød man sig jo ikke så meget om, men vi slap med en lille portion. Der var een mandel i grøden ved hvert bord. Det hændte, at en karl slugte sin, men det lod sig som regel opklare.

Far, der altid spiste hurtigt, hentede juleposten, som havde været gemt i hans stue, og delte den om. Der var altid særlig mange breve til Kath, men også mor fik flere lange breve. Vi andre var glade for et par julekort. Jeg plejede at få fra Kristine Svenggaard (n) og fra faster Anna.

Efter grøden kom gåsen. Tinfadet, der hang over fløjddørene, blev den ene gang om året taget ned og brugt. Foruden gåsesteg var der altid flæskesteg. Efter "julenadveren", som far altid sagde, tog han os børn med ind i sin stue, hvor vi ellers sjældent kom for at slå os ned. Der lugtede godt og hyggeligt af bøger. Vi anbragte os i sofaen, og så fortalte han om Odin og Thor, Thors rejse til Udgårdsloke eller et andet af de gamle gudesagn.

Imens blev der ryddet op og vasket op. Mor ordnede gaver og læste breve. Så snart pigerne var færdige, samledes vi alle igen i spisestuen til julens mere højtidelige andagtsstund. Ofte sang vi først det lille vers "Søde Jesus, Davids rod, kæmpestærk og kærnegod". Derefter "Det kimer nu til julefest". Så læste far juleevangeliet, sagde trosbekendelsen og bad fadervor. Til slut sang vi "Dejlig er den himmel blå", og så kom det store øjeblik, da træet skulle tændes. I mange år var far selv med, hjulpet af Erik og Gunner. Senere blev det overladt til sønnerne alene.

Hvor dejligt var det så ikke, når dørene blev lukket op, og fars varme, faste og dog så bløde hånd greb min, for jeg var jo den mindste - og istemmende "Et barn er født i Bethlehem" gik han i spidsen for den lange kæde. En efter en steg vi ned ad de 3 trin og slog kreds om træet, der strålede i al sin glans.

Der var koldt og friskt. Man så de syngendes ånde. For mig var det julens højdepunkt at gå rundt om træet med far i hånden og høre hans stærke gode stemme uden vaklen syngende alle de kendte vers. Ja, jeg følte virkelig, som gik vi "på stjernetæpper lyseblå", og var blevet "Guds kære børn påny" og skulle holde jul i himmelby". Nu kom der en runddans om træet til "Nu har vi jul igen", og så begyndte gaverne at komme frem.

Som regel kom mor med pakkerne. Vi mindreårige fik først vores, og derefter ønskede man en tid ikke så meget, hvad der videre foregik, men jeg husker dog, at der også altid var en gave til piger og karle. Til pigerne som regel et pænt forklæde og til karlene bøger og julehefter. Kath fik altid en større gave. Når man havde set på gaverne, ville mor altid, at vi skulle syngende endnu en sang, inden lysene brændte ud. Jeg husker, at mor et år spurgte far, hvad "julesorgen" var, og han svarede, at det var sorgen over ikke at kunne holde jul med den sande juleglæde.

Når lysene var brændt ned, flyttede vi ind i dagligstuen og havestuen, der i julens anledning var varmet op og oplyst. På dragkisten var lysene tændt i messingtagerne (senere i de gamle sølvstager). De tætte hyggelige uldne damaskgardiner var trukket for alle vinduer. Nu blev pakken fra møster og efter 1099 den fra Stine pakket ud og fordelt ved dagligstuebordet. Alle disse små pakker var sirligt og juleagtigt pakket ind i modsætning til de fleste øvrige gaver.

Ved 10-tiden stod thebordet dækket i spisestuen med lækre sager, fin dåsemad, røget laks, ost m. m. Far og drengene fik øl og snaps. Man var blevet forbavsende sulten, efter at spændingen var udløst.

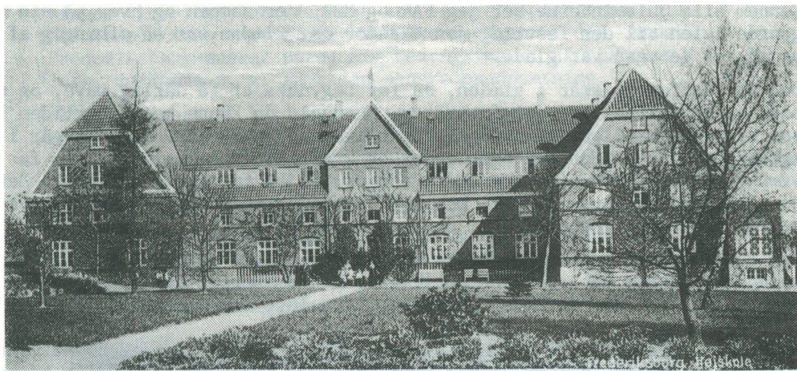
Aftenen sluttede ikke særlig sent - med læsning af Blæksprutten og andre juleblade. Gunner sagde et år, at stuerne var helt anderledes end ellers den aften, og deri havde han ret. Trætte men tilfredse og glade gik vi i seng. Juleaften var forbi, men hele den dejlige jul lå foran os.

*

"Mens som barn på landet jeg var hjemme, julemorgen var mit himmerig". Ja, den særlige julemorgenstemning, måske lidt mere verdslig betonet, følte vi vist også, så længe vi var børn hjemme. Juledag var der kirkegang. Før 1909 i Slotskirken, men efter at frimenighedskirken var bygget altid der.

Efter Hedemanns^{o)} tid var det oftest far, der prækede, og han gjorde det godt - og kort 2den juledag gik vi en nogenlunde samlet tur, og det hørte sig næsten til, at vejret den dag var mildt og forårsagtigt. Den dag sang vi "I denne søde juletid", og far sagde, at det var den egentlige julesalme. Man gik små besøg ned til juletræet i den kolde stue og fandt lidt lækkert eller spillede bold dernede. Kuglespillet kom frem, og blev ivrigt dyrket af far og børn. Nogle jule spillede vi gnav - også med far.

3. juledag kom Niels Dael^{p)} og menigheden samledes til kaffebord med "de blanke kander" efter gudstjenesten. De senere år også til juletræ. Nogle aftener samlede far karle og piger og os yngre i spisestuen og læste højt, f. eks. Johs. V. Jensens "Ane og koen", en af Jakob Knudsens fortællinger eller andet. Bagefter legede vi "Bom" og "Plante-, dyre- eller mineralriget". - og sluttede så med æbler og julesager samt en sang til sidst.

Frederiksborg Højskole efter 1913

Et år husker jeg et stort og festligt juleselskab, hvortil var bedt Jakob Knudsen med kone og døtre samt hele familien Niels Skovgaard. Vi fik fin middag, og bagefter var der livlig samtale og en storstilet ordsprogsleg.

Dagene gik hurtigt, og nytårsaften kom. Igen var vi alle samlet med husets folk, først til aftensmad med skinke, grønlangkål og brunede kartofler, derefter spil om små ting. Begge borde var sat sammen, og far sad for bordenden og råbte kort op med rivende færdighed. Gevinsterne blev uddelt af mor, der hentede dem fra sin lille stue, hvor de stod i papæsker på hendes bord. Et myndigt "Vender alle Eders kort" fra far, og vi begyndte på en frisk omgang. Kath plejede at vinde mest. Efter spillet fulgte kaffe med hjemmebagte vaffler, og til sidst sang vi nytårssangene: "Guds godhed vil vi prise", "Vær velkommen Herrens år" og "Klokken slår, tiden går".

2den nytårsdag på Eriks fødselsdag var der bal med hans venner og nogle af Gunnars. Traktementet var forloren skildpadde, skåret smørrebrød og mælkepunsh i karafler.

Efterhånden som årene gik, blev det Frederik^q) og hans kammerater. Turen nåede vist aldrig Aksel og mig, men vi deltog dog efter behag og med nogen fornøjelse. Blødt Frederiks kammerater var Tage, hvis særlige charme først på et senere tidspunkt gik op for mig. Den gang sværmede jeg i stilhed bl. a. for BjørnKornerup(r).

Julens punktum var Helligtrekongers-træet i gymnastiksalen ved elevernes hjemkomst. Det var et andet og endnu større træ - nok festligt, men dog så forskelligt fra det rigtige juletræ. Der var en stor forsamling - foruden eleverne skolens lærere med deres familier, skolens venner og unge piger fra nabolaget. I to store kredse trampede vi rundt om træet, og sang først "Dejlig er den himmel blå". Derefter holdt far en velkomsttale. Jeg husker, at han bl. a. sagde, at når man nu kom fra hjemmenes julefest, ville vi gerne her begynde med at byde velkommen til skolens juletræ. Så sang vi "Høje nord, friheds hjem, og derefter blev træet rykket til side, og legen begyndte.

Først kom "- og ræven rask over isen", hvor far stod i midten af kredsen og mesterligt viste, hvad der skulle efterlignes, "Så får vi lov, så får vi lov at synge skomagereis vise". Siden fulgte "Her kommer offer og her kommer ædelig og her kommer 7-mands sædelig", hvor far med sit smittende humør og sin skuespillerkunst fik alle til at gå op i legen.

Så bar pigerne bakker med julekager rundt, og aftenen sluttede med almindelig lystig dans og til sidst sang vi "Dejlig er jorden". Karlene stod varme og "optøede", så det var nok en god begyndelse på skolearbejdet.

Gennem alle juleminderne ser jeg FAR og MOR, der sammen og hver på sin måde gjorde julen til den festtid, den var for os. Glæden var så afhængig af dem, og af, at de også var glade.

Det var derfor et skår i glæden, da far begyndte at få dårlig mave, og sad bleg og appetitløs ved julefrokosten. Men selv da kunne han undertiden ligesom ryste besværlighederne af sig og blive den gamle far. Som det går i gode ægteskaber, søgte mor med øget humør og kraft at skabe balance, når far var svækket. Selv fik hun senere andre sorger, fjøjet til savnet af Asta. Det var jo også fars og vores sorger, men mor levede stærkest i dem, og kæmpede mere end far for at beholde dem, der var hende så kære.

Hun fortalte mig engang, da Bette var så syg, havde sagt til far: Jeg be'r sådan om, at hun må leve, gør du ikke også det? Dertil havde far svaret: Jeg har aldrig bedt om, at noget menneske måtte leve for min skyld.

*

Her i mit eget hjem er julen en slags "barn" - ganske vist et noget vanartet - af julen hjemme, og når vi går rundt om træet, og jeg med dårlig sangstemme synger: Et barn er født i Bethleem, føler jeg mig altid sat tilbage i tiden, og fornemmer lyden af fars kraftige og fuldtonende røst, som jeg hørte den, dengang min hånd var lille og lå så trygt i hans.

Frederiksborg Frimenighedskirke

Den i teksten flere steder nævnte "lille spisestue" lå i hovedbygningens østfløj. Stuen med inventar var tegnet af Martin Nyrop. Da han var arkitekt for opførelsen af rådhuset i København, lavede han forskellige udkast til inventaret i det store hus. En af "prøvestuerne" endte på Frederiksborg Højskole, hvor den blev indrettet omkring 1905. Det formodes, at Nyrop har hentet inspiration til hele interiøret fra Amagerbøndernes stuer.

I forbindelse med nedrivningen af højskolens gamle bygninger (1986) besluttedes det at "flytte" spisestuen til et lokale i de nye fløje. Møbelkonservator Peder Moos, Frederiksborg-museet påtog sig nedtagningen af paneler, loft, dørkarme m. v. samt den senere genopsætning.

"Lille spisestue" kaldes herefter "Begtrups stue", og på højskolen er man glad for, at det har været muligt at bevare denne del af det gamle højskolemilieu. Lokalet tjener nu som tidligere i det daglige som spisestue for skolens praktiske medarbejdere.

På billedet, som er taget i 1905 eller 1906 til Knud Poulsens Boghandel, ses over døren til elevspisesalen det store tinfad, der omtales, desuden på væggen t. v. en af de nævnte store messinglysestager.

Billedtekst: Næste side

Til "lille spisestue"s møblement hørte foruden 16 "almindelige" spisebordstole to større stole. Den ene ses på det foregående billede for enden af bordet nær den tofløjede dør. En del af armlænet af den anden ses for nedentil til højre.

På billedet her viser træudsikringen, at den ene af de to store stole var Holger Begtrup: §HB. Den anden er tilsvarende forsynet med fru Johanne Begtrups initialer: §JB. Hele det på det foregående billede viste inventar findes nu, bortset fra standuret, tinfadet og petroleumslampe i den nyindrettede "Begtrups stue".

Noter

- a) Elisabeth Begtrup, kaldet Bette, var Holger Begtrups næstældste datter. Hun drev, som omtalt i et par tidligere numre af medlemsbladet, en børneskole på Frederiksborg Højskole. Oprindeligt (fra 1907?) underviste hun alene sine mindre søskende og nogle få andre børn.
- b) Kathrine Grønning, kaldet Kath, var elev på højskolen i sommeren 1905, kom tilbage som stuepige fra 1. november samme år, og var 1910-34 skolens køkkenleder.
- c) Aksel, Begtrups yngste søn. Senere ligningschef i ligningsdirektoratet.
- d) Frederiksborg Frimenighedskirke blev opført på skolens grund i 1909. Frimenigheden blev i 1958 omdannet til en valgmenighed, og denne overlod i 1971 kirken som sognekirke til det nyoprettede Ullerød sogn. Samtidig aftaltes det, at valgmenighedens gudstjenester m. v. fortsat kan afholdes i kirken.
- e) Kni-er (eller kni-er?), ordet betyder formodentlig kniv.
- f) "Himmerige" er formodentlig det værtshus, der indtil 1920'erne lå på 1. sal i ejendommen på det ene hjørne af Købmagergade og Skindergade. Det var ligesom værtshuset, der fandtes på 1. sal i ejendommen på det andet hjørne af de to gader, og som hed "Helvede", en tid især besøgt af studenter og journalister. Henrik Pontoppidan omtaler (i "Hamskifte") en Café Himmerige på hjørnet af Fiolstræde og Skindergade, men han forveksler tilsyneladende to navne. Caféen på dette sted hed "Skærsilden".
- g) "Æbelholt". I forbindelse med, at Begtrups søn, Frederik, i 1925 overtog ledelsen af højskolen, flyttede faderen til det mellem skolen og frimenighedskirken opførte hus - nu Frederiksværksgade 145. "Æbelholt" har siden 1974 tjent som bolig for skolens forstander.
- h) Kristine (Stine) var Begtrups ældste datter. Blev i 1909 gift med pastor Ferdinand Jensen, Jordløse ved Svebølle.
- i) "Gamle" er sandsynligvis Kristine Rasmussen, der var køkkenleder før Kathrine Grønning.
- j) Gunner, Begtrups næstældste søn. Døde som ung.
- k) Forsidetegningen til nærværende blad viser højskolens hovedfløj, som de tog sig ud 1896-1913. I sidstnævnte år (ikke 1912 som anført i teksten) blev alle bygninger forhøjet med en etage, og i denne form stod skolen til 1986, da alle de af Begtrup opførte bygninger blev nedrevet i forbindelse med det store byggeri.
- l) Stina Roslund var elev på højskolen i 1908. Blev 1913 gift med Begtrups ældste søn, læge Erik B., senere dr. med. og specialist i mavesygdomme.
- m) "Opløb": Marengs i ringe eller hjerter forsynet med kulørte sukkerkugler.
- n) Kristine Svendsgaard, lærerinde på højskolen 1897-1920.
- o) Paul Hedemann var oprindeligt præst i Nødebo. Opgav embedet i 1909, købte Thomas Bredsdorffs hus nær højskolen - nu Timorvej 8 - og var i nogle få år sammen med Niels Dael præst for frimenigheden.
- p) Niels Dael, frimenighedspræst i Høve. Prædikede i nogle år en gang om måneden i Frederiksborg Frimenighedskirke.
- q) Frederik, se note g).
- r) Bjørn Kornerup, senere dr. theol., overarkivar ved Rigsarkivet.

EJENDOMS- REGISTRERINGSGRUPPEN

I en tidligere artikel i dette lille tidsskrift kunne man læse om Lokalhistorisk Forenings Registreringsgruppe. Gruppen består af 8 faste medlemmer og indimellem er der inviteret "gæster".

Registreringsgruppen mødes fortsat en gang om måneden, og siden starten på projektet i 1987 er det lykkedes at gennemgå Torvet, Helsingørsgade, Det lille strøg på Sdr. Banevej, Østergade, Kannekegade og Møllestræde. Vi har netop taget fat på den største "mundfuld", idet vi lige er begyndt at se nærmere på Slotsgades historie. Gaden bliver gennemgået ejendom for ejendom. Når man tænker på den udvikling, der har været bare de senere år, kan man forestille sig, hvilket kæmpearbejde det er at forsøge at registrere en enkelt ejendoms historie tilbage i tiden. I arbejdsgruppen forestiller vi os da heller ikke nogensinde at kunne sige "færdigt arbejde". Det er et arbejde, der aldrig kan færdiggøres. Det kan godt være lidt deprimerende, men til gengæld er hver oplysning, der indsamles yderst værdifuld.

At vi fra tid til anden inviterer "gæster" til vore møder skyldes, at nogle i gruppen ofte har kendskab til medborgere i byen, som kan hjælpe os. Kender man en person med særlig tilknytning

Helsingørsgade 1

til en ejendom eller gade, inviteres vedkommende, når vi beskæftiger os med de steder. En sådan "ekspertviden" inspirerer ofte de andre tilstedeværende til om muligt at huske endnu mere. På vores færden rundt i gaderne kommer der mange spændende og sjove oplysninger frem. Heldigvis vokser stakken af oplysninger, ellers kunne en udenforstående måske fristes til at tro, at møderne holdes for hyggens skyld. Men selv om der altid er kaffe og lidt tilbehør, er arbejdsmoralen høj.

Registreringsgruppen "udnyttes" også, når det gælder om at verificere fotografier. I år, hvor Lokalhistorisk Arkiv for Hillerød Kommune har fået kopierne af Staunstrups gamle glaspladenegativer, har det været et stort arbejde at gennemgå alle billederne. Det er ikke mange, som gruppen har måttet give fortabt overfor. Selv fotografier fra Jylland er blevet placeret og kan nu sendes videre til det lokalhistoriske arkiv, de hører hjemme i. Kan medlemmerne i gruppen ikke selv få navnene på et personbillede på plads, bliver andre inddraget og uvurderlige oplysninger gemt til kommende lokalhistorisk interesserede.

At der ligger et stort arbejde foran os med gennemgangen af ejendomme i Slotsgade, ved vi godt, men vi skal nok komme hele vejen rundt. Er der nogen blandt medlemmerne, der kan hjælpe os med denne opgave, er vi selvfølgelig meget interesserede. Kender man selv noget til en ejendom eller ved man måske, hvem der har en speciel tilknytning til gaden, hører vi meget gerne nærmere. Specielt fotografier og ejendoms papirer er vi meget interesserede i at se og eventuelt få kopieret til Lokalhistorisk Arkivs samlinger. Har De oplysninger eller materialer, er De meget velkommen til at kontakte:

Lisbet Schacht Hansen
Hillerød Bibliotek
Bakkegade 23
Tlf. 42 26 95 22

Det er meget vigtigt, at så mange oplysninger, som det overhovedet er muligt, bliver indsamlet. Allerede nu bliver de oplysninger, der er kommet ind, brugt flittigt. På længere sigt er det stadigvæk en "drøm" måske en dag at kunne udgive noget på tryk. Registreringsgruppen arbejder i hvert fald ihærdigt videre.

Lisbet Schacht Hansen

HILLERØD BORGERSTIFTELSE

Borgerstiftelsen fotograferet ved 50-års jubilæet den 23. februar 1917. Herrerne med de høje hatte er stiftelsens bestyrelse.

Hillerød Borgerstiftelse er et navn, som sikkert siger de fleste hillerød-anere noget. Indtil nedrivningen i 1985 lå dens gamle bygninger i Helsingørsgade.

Den 23. februar 1992 vil det være 125 år, siden Hillerød Borgerstiftelse afholdt sin stiftende generalforsamling på Rådstuen i Hillerød. Bag indbydelsen til mødet stod nogle af Hillerøds fremtrædende mænd, bl.a. murermester, senere bygningsinspektør Dahl og skræddermester Milner.

Hensigten var at få grundlagt et fond til oprettelse af en stiftelse, hvor "værdige og trængende Borgere og Næringsdrivende af Hillerød og Frederiksborg Nyhuse samt disses Enker" kunne få et sted at bo. Det var meningen, at

de skulle betale en beskeden husleje i begyndelsen, men målet var, at det skulle være legatboliger.

Ideen til en sådan stiftelse havde murermester Dahl fået på en rejse i udlandet. Det var jo før sociallovgivningens tid, og de socialt svage var overladt til sig selv - eller til fattigvæsenet, hvis ikke de havde mulighed for at blive forsørget af deres familie.

Baggrunden for stiftelsen var altså ønsket om pensionistlejligheder for derved "at kunne befrie Borgere for det Ydmygende i at tye til Fattigvæsenet". Efter det stiftende møde i 1867 gik man i gang med at indsamle penge til det fond, der skulle financiere et byggeri. En del bidragydere tegnede sig for et ugentligt bidrag på 4 skilling, men derudover kom der mange - og til tider meget store - bidrag.

Man forsøgte også at få Grevinde Danner, som i Frederik VII's levetid opholdt sig meget på Frederiksborg Slot i Hillerød, til at interessere sig for sagen, men uden held.

Sommeren 1868 fik man tilladelse til at afholde en basar i Slotshaven til fordel for stiftelsen, og den gav så stort et overskud, at planen om at købe en ejendom var realistisk.

Ved en offentlig auktion den 29. april 1869 købte foreningens kasserer, købmand Severin Møller, på foreningens vegne Wilhelm Jensens ejendom i Helsingørsgade 39, som bestod af matrikelnumrene 62, 63 og 64, hvor sidstnævnte var en ubebygget grund. Derudover hørte der til ejendommen en jordlod på Hillerød Overdrev, matrikel nr. 8a. Prisen for hele herligheden var 7420 rigsdaler.

I ejendommens baghus var der fem lejligheder, som straks blev udlejet til medlemmer til en favorabel husleje. De tre lejligheder i forhuset blev derimod udlejet til almindelig dagspris.

Behovet for disse pensionistboliger steg støt. Derfor opførte stiftelsen i 1883 en bygning på den ubebyggede grund i Helsingørsgade, således at det samlede antal lejligheder blev 21 foruden portnerboligen.

Lejlighederne i den nye bygning kostede fra starten 50 kr. om året. Lejen blev herefter gradvist sat ned, og fra år 1900 var det gratis at bo i Borgerstiftelsen.

Fra midten af 1960'erne var der ikke ret mange af Borgerstiftelsens medlemmer, der kunne leve op til stiftelsens fundats. Derfor blev flere af lejlighederne udlejet til andre, også unge under uddannelse. De lejede dog lejlighederne med den klausul, at de kunne opsiges med kort varsel i tilfælde af, at en "værdig og trængende skulle behøve et sted at bo".

En gennemgang af Borgerstiftelsens arkivalier - korrespondance, lejekontrakter og regnskaber - har bragt mange, ofte pudsige ting for dagen.

Af regnskabet fremgår det f.eks., at Borgerstiftelsen i perioder var plaget

af rotter, som man bekæmpede med flaskevis af rottegiften "Ratin".

Utøj i lejlighederne kunne også forekomme. I et enkelt tilfælde var angrebet så voldsomt, at det var nødvendigt at indforskrive kammerjæger Polack fra København til at "rengøre" lejligheden.

En af de mere dramatiske hændelser er fra før århundredskiftet. Her måtte bestyrelsen rulle sig ud og true en lejer med opsigelse, fordi vedkommende insisterede på at holde svin.

I den nye ejendom på Borgerstiftelsens grund i Helsingørsgade, som blev bygget af Fællesorganisationen og stod færdig i 1985, råder stiftelsen over et antal lejligheder til sine medlemmer. Kontinuiteten mellem den gamle og den nye Borgerstiftelse er beseglet med stiftelsens gamle vægtavle, påmalet legatstifternes navne og legaternes størrelse, som nu hænger i den nye bygning.

Hillerød Borgerstiftelses historie afspejler på mange måder en interessant periode i byens udvikling. I forbindelse med jubilæet i 1992 er det min hensigt at offentliggøre en større afhandling om Borgerstiftelsens historie.

Eva Holm-Nielsen

SLOTSGADE-FACADER, FORTS.(S.2)

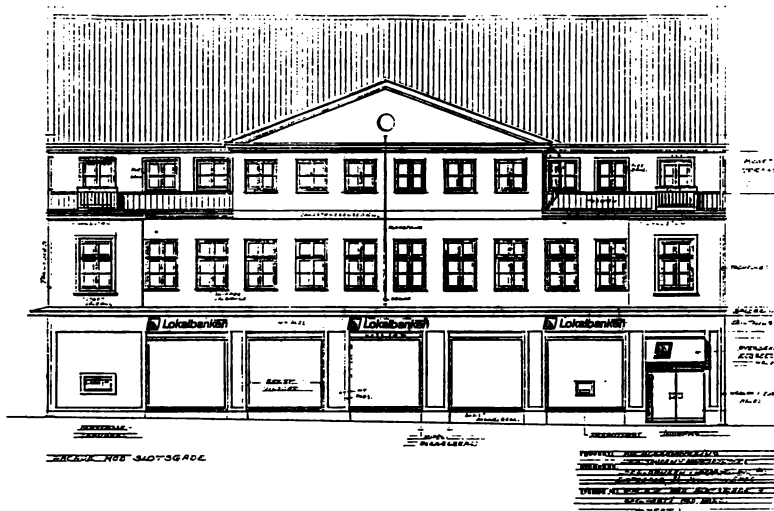
i bygningssager. Hendes hjælp, både i forbindelse med kåringerne af Årets Hus og som inspirator, er af afgørende betydning for foreningen.

I tiden siden april 1990 er der imidlertid kommet nye elementer til i vort arbejde med bykerneproblemerne:

- 1) På opfordring fra byplanudvalgets formand, Vagn Larsen, har vi kastet vort lod i spørgsmålet om fordelingen af de ca. 47 millioner kr., som efter byplanlovens regler er til rådighed for støttet byfornyelse i Hillerød kommune. Vi har her peget på en række Slotsgade-ejendomme, som opfyldte lovens krav og samtidig var i overensstemmelse med vort formål.
- 2) Efter indbydelse fra byplanudvalget deltager vi som høringspart i arbejdet med den kommende lokalplan for facader og skilte i bykernen. Her er vort arbejde let, for alle deler tilsyneladende vore tanker om de overordnede principper.
- 3) Efter idé fra Vibeke Dalgas har vi i samarbejde med Kunstakademiet i København fået et antal 2.års studerende til byen på en "uge-opgave", der bestod i at udarbejde skitseprojekter til en facaderenovering af ejendommen Slotsgade 15. Projekterne (16 i alt) har for de flestes vedkommende været udstillet til almindelig in-

spiration på Handelsstandsforeningens generalforsamling den 22. november 1990 og et par uger derefter i Mini-Scala i Slotsgade.

Hovedproblemet i Slotsgade - som i de fleste danske byer - er, at husene er skåret over af store, dominerende skiltebånd og skjult af skæmmende facadebeklædninger, der ødelægger bygningernes harmoni. Husene står ikke længere på jorden, men ligner "oversavede damer". Alt for store vinduer medvirker til rædslerne. Mange steder vil det for små midler være muligt at genvinde meget af det tabte og give Slotsgade den historie, identitet og charme tilbage, som nu er væk!

Årets Hus 1990. En af arkitekt Erling Olsens arbejdstegninger til brug for renoveringen af Lokalbankens facade, Slotsgade 36.

I juni måned kårede vi Lokalbanken i Slotsgade 36 til Årets Hus 1990 som et signal til resten af husene i gaden. I et godt samarbejde med Kunstakademiet og ejerne af ejendommen Slotsgade 15 samt indehaveren af "Gardinmontøren", Claus Danielsen og indehaveren af "Gine", Axel Burton, har vi nu fået de omtalte skitseprojekter udført. Hvad fremtiden bringer, kan vi jo ikke vide; men vi vil fortsat arbejde på at skabe endnu større forståelse for værdien af et smukt bymiljø i bykernen.

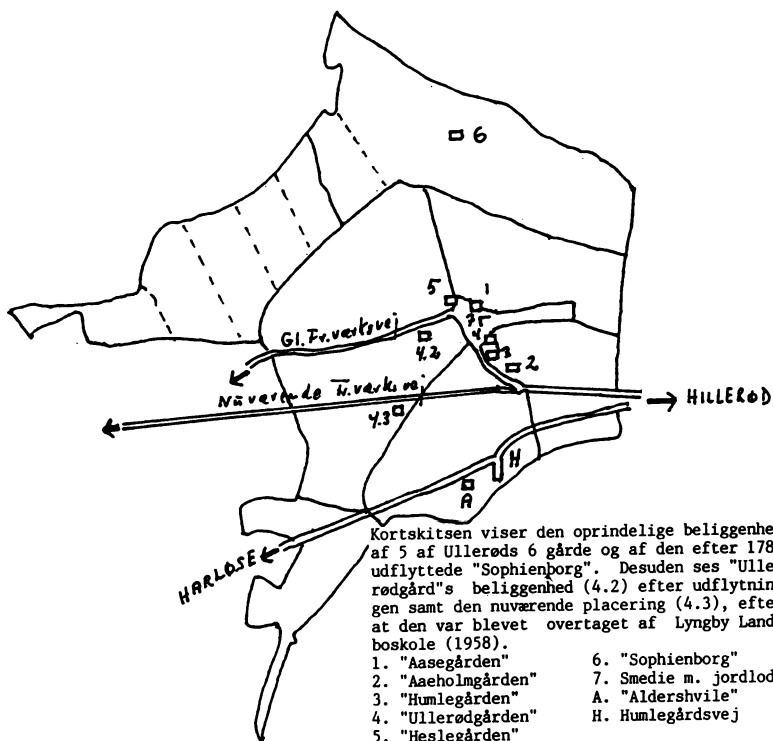
For Slotsgades vedkommende kunne det kommende storcenter være en anledning til at få sat noget i gang meget snart.

GADE- OG VEJNAVNE I HILLERØD (4)

Begtrupvænget er anlagt på den del af Grundtvigs Højskoles park- og køkkenhaveareal ved Harløsevej, der blev frasolgt i forbindelse med skolens byggeri 1986-87. Holger Begtrup, der grundlagde Frederiksborg Højskole i 1895, sikrede sig et ret stort jordtiliggende til bygninger, have og parkanlæg. Han købte således 6 td. ld. af "Sophienborg", et areal, der oprindeligt havde tilhørt "Humlegården" (jvf. nedenfor) og 7 td. ld. af "Ålholmgården" (den tidligere "Aeohlmgården").

Humlegårdsvej, en sidevej til Harløsevej, har navn efter "Humlegården", der lå midt i landsbyen Ullerød.

Udskiftningen af denne bys markjord, der blev foretaget alle-

rede i 1774 (1772?), skete på bøndernes eget initiativ og uden medvirken fra myndighedernes side, og den gennemførtes i øvrigt tidligere end i nogen anden landsby i hele det daværende Frederiksborg amt.

Ullerøds 6 bønder delte deres 3 vange mellem sig, således at hver 2 mand fik en vang. Ved denne aftale blev Søndervangen delt mellem "Humlegården" og "Aaeholmgården" (den senere Ålholm-gård).

I første omgang skete der ikke nogen udflytning, men efter at der i 1788 var gennemført en ny udskiftningsforretning, denne gang med landmålerassistance, blev "Sophienborg" opført på sin del af den tidligere Nørrevang - (et enkelt sted benævnt Østervang).

Efter at "Humlegården" var blevet købt af "Sophienborg"s ejer, oprettedes på førstnævnte gård et schæferi (fåreavlslbrug), og omkring 1830 holdt man her over 200 Southdown-får.

I sidste halvdel af forrige århundrede og derefter blev der frasolgt ret mange mindre parceller fra de gamle Ullerød-gårde, og på et areal, der havde tilhørt "Humlegården" opførtes den indtil nyeste tid eksisterende "Aldershvile", også kaldet "den gule gård". Beliggenheden af denne ejendom er nærmere omtalt i medlemsbladets forrige nummer. Se "Ålholmparken" s. 16.

Kortskitsen på den foregående side i dette nummer viser, at Humlegårdsvej er opført på "Humlegården"s areal.

Ved Freerslev Hegn. Landsbynavnet Freerslev blev omkr. 1370 skrevet Fretherslef. 1. led er ejefald (genetiv) af mandnavnet Frithar, og 2. led, -lev, (olddansk -lef) betyder efterladenskaber eller arvegods. Altså "den landsby, som har været ejet af Frithar".

Kagerupvej. Landsbynavnet Kagerup blev omkr. 1200 skrevet Kake-torp. 1. led er det olddanske personnavn Kaki, og 2. led, -rup, er et såkaldt -torp-navn, hvor torp i det middelalderlige lovsprog betød "udflytterbebyggelse", og det synes at være i denne betydning, det indgår i de mange -torp-stednavne (-rup, -trup, -drup, -terp, -torp m. fl.).

Landsbyen Kagerup kan således antages at have været ejet af eller være blevet grundlagt af en mand ved navn Kake.

Isterødvejen, omfartsvejen øst og nord om Hillerød, begynder ved landsbyen Isterød v. f. Hørsholm. Betydningen af 1. led er uklar. Det kan være en flertalsform af det olddanske est (eistr), der måske her betyder en person fra Estland. Sprogforskere har derfor nævnt den mulighed, at det kan være mennesker fra dette land (estiske trælle?), som blev ført til stedet ved grundlæggelsen af landsbyen. Endelsen -rød, der indgår i specielt mange stednavne i Nordsjælland, betyder rydning (af et skovområde).

ad

LOKALHISTORISK FORENINGS BESTYRELSE

Formand: Bjørn Verstege, Frederiksværksgade 8, 3400 Hillerød	42 26 34 09
Næstformand: Margrethe Krogh Sørensen, Hestehave- vej 13, 3400 Hillerød	42 26 72 32
Kasserer og redaktør: Anton Mariegaard, Tjørnevang 4, 3400 Hillerød	42 26 24 32
Eva Holm-Nielsen, S. Kierkegaardsvej 1, 3400 Hillerød	42 26 46 89
Peter Madsen, Paradisvænget 20, 3400 Hillerød	42 26 27 11
Aase Orholm, Grønnetofte 17, 3400 Hillerød	42 26 59 40
Helge Parding, Køgemestervej 2, 3400 Hillerød	42 26 02 60
- - - -	

Lisbet Schacht Hansen, Lokalhistorisk Arkiv,
Hillerød Bibliotek, Bakkegade 23, 3400 Hillerød 42 26 95 22

MEDLEMSBLADET

Næste nummer forventes udsendt i februar 1991. Bidrag bedes sendt til redaktøren senest den 1. februar. ^

TILSKUD TIL LOKALHISTORISK FORENING

Følgende virksomheder i Hillerød har i 1990 ydet økonomisk støtte:

Malerfirmaet C. A. Andersen & Co. - Guldsmed Jan Ehlers - Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg - Flora Danica Smykker A/S - Frederiksborg Amts Avis - Frederiksborg Amts Avis Bogtrykkeri - Fællesorganisationens Byggeaktieselskab - Handelsstandsforeningen - Murermestre og Entreprenører Hansen og Graversen A/S - Hillerød Posten - Høvelt Electric - Guldsmed Kern-Hansen - Lokalbanken - Møgelgård, Hillerød Guld-Sølv-Ure - Tømrerfirmaet Svend Pedersen, A/S - Restaurant La Perla - Staunstrup Foto - Nykredit - Stjernebutikkerne - TMI A/S - Ullerød Brugsforening - Ullerød Vandværk - Volvo-Renault - Wibroes Bryggerier A/S.

